

Doporučení Ústřední knihovnické rady ČR pro poskytování bezplatných e-vypůjček ve veřejných knihovnách

Datum vydání: 20. října 2025

Vydavatel: Ústřední knihovnická rada České republiky (ÚKR ČR)

Doporučení

Ústřední knihovnická rada ČR doporučuje, aby veřejné knihovny v České republice poskytovaly službu elektronického půjčování e-knih, audioknih a dalších elektronických dokumentů (dále jen e-půjčování, e-vypůjčka)¹ bezplatně pro všechny registrované uživatele.

Zdůvodnění doporučení

1. **Princip knihovního zákona:** Knihovní zákon (Zákon č. 257/2001 Sb.) stanovuje, že základní knihovnické služby, včetně půjčování knih, mají být poskytovány bezplatně. Online šířené e-knihy a audioknihy jsou moderní službou zpřístupnění informačních zdrojů, a proto by měly spadat pod stejný princip bezplatného přístupu, který platí pro půjčování tradičního knihovního fondu. Zpoplatnění e-vypůjček by vytvořilo nerovnost mezi uživateli tištěných a elektronických zdrojů.
2. **Sociální a kulturní přínos:** Bezplatné e-vypůjčky umožňují přístup ke vzdělávání a kultuře široké veřejnosti, včetně znevýhodněných skupin (např. seniorům, osobám se zdravotním omezením nebo obyvatelům odlehlých oblastí). Tato služba je dostupná bez ohledu na provozní dobu knihovny a nevyžaduje fyzickou návštěvu knihovny, což zvyšuje její atraktivitu a využitelnost. Zvyšování dostupnosti a přístupnosti kultury je jedním z hlavních cílů Státní kulturní politiky 2021-2025.
3. **Podpora čtenářství:** Bezplatné e-vypůjčky mohou zvýšit zájem o čtení, zejména u mladší generace, která preferuje digitální formáty. Studie ukazují, že dostupnost e-knih v knihovnách zvyšuje povědomí o knižních novinkách a může vést také k vyšším prodejům tištěných knih.
4. **Ekonomická efektivita:** Ačkoli nákup licencí na půjčování e-knihy představuje počáteční investici, dlouhodobě může snižovat náklady na nákup, skladování, opravy a fyzickou správu tradičního knihovního fondu. Z dlouhodobého hlediska je vhodné, aby knihovna

¹ Definice

EBLIDA:

E-vypůjčka, elektronická vypůjčka:

E-vypůjčka je online zpřístupnění digitálního dokumentu (např. e-kniha, audiokniha apod.) k užívání na omezenou dobu, a to bez přímého či nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Probíhá buď tak, že má uživatel po stanovený čas umožněn přístup k dílu, po jehož uplynutí je přístup automaticky zablokován, nebo tak, že si uživatel stáhne do počítače či čtecího zařízení časově omezenou verzi díla, která se po vypršení předem určené lhůty sama znepřístupní.

TDKIV:

E-vypůjčka, elektronická vypůjčka:

Poskytnutí časově omezeného přístupu k elektronickému dokumentu uživateli prostřednictvím online služby knihovny.

Elektronický dokument, digitální dokument

Dokument, který se od tištěných typů dokumentů odlišuje nikoliv obsahovými, ale formálními vlastnostmi, zejména digitálním způsobem záznamu informací a z něho vyplývající větší nezávislostí a oddělitelností obsahu dokumentu od nosiče dat. Digitální uložení informace umožňuje aplikaci operativnějších individuálních metod práce s informacemi (vyhledávání, změny). Pro účely bibliografického popisu elektronických zdrojů se termínem elektronický dokument označuje zdroj, který obsahuje převážně textová data.

optimalizovala svou akviziční politiku s ohledem na různé formy půjčování a formáty dokumentů.

Opatření na podporu bezplatného e-půjčování

V roce 2024 nabízelo e-půjčování 324 knihoven provozovaných obcí a kraji (tj. 6 % z celkového počtu knihoven), z celkového počtu absenčních výpůjček (20 589 684) tvořily e-výpůjčky 2 % (405 767 e-výpůjček). Těchto 324 knihoven nabízí služby 59 % obyvatel ČR a je v nich zaregistrováno 68 % uživatelů z celkového počtu registrovaných uživatelů ve veřejných knihovnách v roce 2024. Zájem o e-půjčování z hlediska veřejnosti pomalu stoupá. Pokud knihovna v místě nenabízí e-půjčování, uživatelé se proto obracejí na větší knihovny, které tuto službu nabízejí. Současně probíhá přesun uživatelů od knihoven, které zpoplatňují e-půjčování k těm, které tuto službu poskytují bezplatně. V obou případech dochází k výraznému finančnímu zatížení omezené skupiny knihoven.

Licenční politika dodavatelů je velmi rozdílná, v řadě případů i restriktivní a neumožňuje optimalizaci e-půjčování.

- a. Ministerstvo kultury podporuje zahájení e-půjčování formou dotace z dotačního programu VISK. Cílem je, aby co nejvíce knihoven nabízelo službu e-půjčování.
- b. Knihovny žádají své provozovatele a zřizovatele o navýšení rozpočtu na nákup knihovních fondů a elektronických informačních zdrojů s cílem zpřístupnit uživatelům novou službu e-půjčování.
- c. Krajské knihovny a knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí mohou zvážit podporu nákupu licencí na e-půjčování z finančních prostředků na zajištění regionálních funkcí a z tohoto hlediska optimalizovat nákup do výměnných fondů. Efektivní cestou může být nákup licencí pro celý regionální automatizovaný systém tak, že je dohodnuto reciproční spolufinancování zúčastněných knihoven.
- d. Národní knihovna ČR jedná se zástupci nakladatelů a distributorů s cílem zjednodušit licenční podmínky pro e-půjčování, zajistit předvídatelnost výdajů na zajištění e-výpůjček a dosažení přijatelných cen.
- e. Perspektivním řešením je novelizace autorského zákona (Zákon č. 121/2000 Sb.) tak, aby bylo umožněno knihovnám získat všechny e-dokumenty dostupné na knižním trhu a nakládat s nimi stejným způsobem jako s tištěnými knihami a dalšími dokumenty (1 uživatel = 1 e-kniha/audiokniha půjčená na omezenou výpůjční dobu), což by usnadnilo bezplatné poskytování e-výpůjček². Kromě toho by bylo možné uzavírat licenční smlouvy s jinými podmínkami, například 1 e-kniha půjčená současně více uživatelům.
- f. Knihovny nabízí uživatelům přístup k bezplatnému stahování a zobrazování digitálních knih a periodik, tj. přístup k e-knihovně Městské knihovny v Praze, využívání děl nedostupných na trhu prostřednictvím portálu KNIHOVNY.CZ a České digitální knihovny.

² Výpůjčku elektronické knihy (e-book) lze za určitých podmínek postavit na roveň výpůjčce tradiční knihy. Soudní dvůr Evropské unie, TISKOVÁ ZPRÁVA č. 123/16. Dostupné z:

<https://ipk.nkp.cz/docs/legislativa/soudni-dvur-eu-tiskova-zprava-c.-123-16>